

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
AJALOO JA ARHEOLOOGIA INSTITUUT
UUSIMA AJA OSAKOND

Kerttu Taggo

KURTIDE IDENTITEET JA KUVAND

EESTIS 1918-1940

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Karin Veski, *PhD*

TARTU 2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TERMINOLOOGIA	6
1.1. Kurtus ja vaegkuulmine	4
1.2. Identiteet	8
1.3. Stereotüüp	10
1.4. Eelarvamus	12
2. KURDID JA HARIDUS	14
2.1. Kurtide hariduslugu välisriikides (kuni 1940)	14
2.2. Kooliharidus Eestis	17
3. KURTIDE ELUKORRALDUS JA TÖÖ	24
3.1. Kurtide seltsitegevus	24
3.2. Kurdid ja töö	28
3.3. Kurdid ja seadused	29
KOKKUVÕTE	31
KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS	33
SUMMARY	39

SISSEJUHATUS

Maailma Kurtide Föderatsiooni andmetel elab maailmas 70 miljonit kurti,¹ mis teeb 0,01% kogurahvastikust. Kurdid võivad ühiskonnas jääda nähtamatuks, kuna kurtusel puuduvad selgesti eristatavad välised tunnused. Kuid ometi eksisteerivad kurdid meie seas.

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida kurtide eneseteadvustamist ühiskonnas ja nendest loodud kuvandit Eestis ühiskonnas ning sõdadevahelisel perioodil. Ühtlasi on eesmärk selgitada 1918. – 1940. aastani elanud Eesti kurtide elus toimunud olulisi sotsiaalseid muutusi ning vaadelda muutuste võimalikke tagamaid ja seda, kuidas Eesti kurtide sotsiaalne olukord seostus samal perioodil teistes välismaa riikides elanud kurtidega. Seetõttu on töös võrreldud Eesti kurte teiste riikide kuulmislangusega inimestega, et selgitada, milliste takistustega kurdid ühiskonnas kokku puutusid.

Uurimustöös kasutatakse terminit *kurtumm* (inglise keeles *deafmute, deaf and dumb*; saksa keeles *Taubstumm*), selle sõnaga peeti kuni 20. sajandi teise pooleni silmas viioplevat või mitterääkivat kurti. Tänapäeval on terminil *kurtumm* tihti pigem negatiivne tähendus. 20. sajandi teisel poolel asendus viipekeelsete inimeste kirjeldamiseks mõeldud termin *kurtumm* terminiga *kurt*.² Ekslikult peetakse kurti siiaani kurtummaks, kes ei kuule ega räägi, kuid üldjuhul on kurt võimeline häälega rääkima vastava kõneõpetuse tulemusel. Antud uurimustöös kasutatakse kurtusele viitamiseks lisaks terminitele *kurtumm* ja *kurt* ka terminit *vaegkuulja* ehk *nürmik*. Uurimustöös kasutatakse terminit *vaegkuulja* terminite *kurt* või *kurtumm* sünonüümina, seda põhjusel, et uuritavates allikates olid need sõnad kasutatud samatähenduslikena. Tänapäeval peetakse vaegkuuljaks aga osalise kuulmisjäädiga isikut, kes võib kõneleda sama arusaadavalt nagu iga teine rääkiv kuulja. Kuulja all mõeldakse käesolevas töös inimest, kes pärineb kuuljate kogukonnast ja kes kõneleb tavalises kõnekeeles.

¹ World Federation of the Deaf. FAQ. 2016. Kättesaadav: <https://wfdeaf.org/faq> (02.04.2016)

² Toetun L. Paalese käsitlusele kurtumma definitsioonile. Paales, L. Kurtide nimepärimuse aspekte: puudelisuse ja kurdiksolemise folkloristlik uurimus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011. Lk. 31.

Eesti kurtide kogukonna ajalugu on teaduslikult vähe uuritud. Liina Paalese on teinud doktoritöö kurtusest, pealkirjaga “Kurtide nimepärimuse aspekte: puudelisuse ja kurdiksolemise folkloristlik uurimus”.³ Ajaloolisest vaatepunktist pole kurtide identiteeti ega kuvandit varem uuritud. Töös on kasutatud ka Juta ja Kaarel koduloolisi uurimusi Eesti kurtide elust ja seltsitegevusest.⁴ Küllaltki vähe on uuritud sõdadevahelist perioodi, mis annaks ülevaate kurtide kogukonnast nii Eestis kui ka välisriikides.

Uurimustöö teoreetiline pool käsitleb selliseid termineid nagu *kurtus* ja *vaegkuulmine*, selgitades kahe kontseпти sisulist tähendust. Samuti uuritakse *identiteeti*, *eelarvamust* ja *kuvandit* ning nende seoseid kurtidega. Uurimuse teoreetilised seisukohad toetuvad Marjetta Takala monograafiale,⁵ mis vaatleb lähemalt kurtide kogukonna identifitseerimist. Teooria osa põhineb Hollandi teadlase Joep Leerssen imagoloogia käsitlusel⁶ ning Ameerika psühholoogi Gordon W. Allporti raamatul,⁷ kus uuritakse *eelarvamuse* ja *stereotüübi* mõistete eripärasust.

Teine peatükk käsitleb kurtide hariduselugu sõdadevahelisel perioodil nii välismaal kui Eestis. Peatükk annab ülevaate koolidest ja õppimismeetoditest, analüüsides Eesti kurtummade koolide sarnasusi ja erinevusi teiste riikide kuulmispuudega laste õppeasutustega. Kurtide hariduse omandamine on olnud läbi aegade üks suurimaid tegureid, mis on aidanud kaasa kurtide identiteedi loomisele ja eneseteadlikkuse säilitamisele. Uurimustöö käigus viidi läbi intervjuud Porkuni kurtummade kooli vilistlaste Linda Veetamme ja Erich Veetammega, kes õppisid kools 1940ndatel.⁸

Kolmandas peatükis uuritakse Eesti kurtide seltsitegevusest aastatel 1918-1940. Läbi aegade on seltsitegevus kurtide kogukonna jaoks olnud üks tähtsamaid alustalasisid, mille

³ Paales, L. Kurtide nimepärimuse aspekte: puudelisuse ja kurdiksolemise folkloristlik uurimus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011. Kättesaadav:

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/18183/paales_liina.pdf?sequence=3 (10.03.2016)

⁴ Kotsar J., Kotsar, K. Eesti kurtide elu ajaraamat II. Tallinn: AS Ühiselu, 1997.

⁵ Takala, M. “They say I’m stupid, but I just don’t HEAR.” Hearing-impaired Adults’ view of Finnish society. Helsinki: Hakapaino Oy, 1995.

⁶ Leerssen, J. Imagology: the Cultural Construction and Literary Representation of National Characters, a Critical Survey. Beller, M; Leerssen, J. (toim.) Amsterdam: Rodopi, 2007.

⁷ Allport, G. W. The Nature of Prejudice. Garden City, N.Y: Doubleday, 1958.

⁸ Intervjuu E. Veetammega, L. Veetammega. 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses)

tõttu on säilitatud ühtekuuluvustunne ja ning see on olnud vahend, mille abil oma õiguste eest on seistud. Sõdadevahelisel perioodil polnud Eesti kurtidel samasuguseid õigusi nagu tavakodanikel, mistõttu seltsi asutamine tundus üks samm edasi oma olukorra parandamiseks ühiskonnaelu tasandil. Lisaks annab antud peatükk ülevaate kurtide tegevusi piiranud seadustest ja töökorraldustest.

1. TERMINOLOOGIA

1.1. Kurtus ja vaegkuulmine

Ajaloo vältel on puuetega inimesi nimetatud erinevalt. Algselt eraisikut tähendava vana kreeka keele termini *idiōtēs*⁹ “(idioot) all mõistetakse tänapäeval hoopis oskamatud või vaimselt alaarenenud inimest. Ka sõna *imbetsill* tähendab inimest, kes on vaimupuudega. Keskajal lõbustasid jõukaid perekondi tihtipeale väärarengutega inimesed ehk narrid.¹⁰ Lisaks arengupuudega inimestele tunti 19. sajandist alates suuremat huvi teatud inimrühmade (orjad, vangid, psüühiliselt haiged, pimedad, kurdid jt.) vastu, kuna varasemalt polnud keegi taolisi inimesi luubi alla võtnud. Kurtust liigitati kretinismi¹¹ alla ja seetõttu peeti kurtust sageli arengupeatuseks.

Arengupuudega inimestele mõeldud pedagoogika arenes välja õppemeetoditest, mida kasutati kurtummade õpetamisel. Suhtumise muutumises mängisid tähtsat rolli ühe Pariisi kurtummade kooli õpetaja Jean Itard'i tähelepanekud ja kogemused.¹² Nimelt 1789. aastal leiti Prantsusmaal metsast umbes 11-12 aastane alasti poisike, kes ahvisarnaselt elas puu otsas. Kõnevõimetu laps võeti kinni ja viidi Pariisi.¹³ Itard tahtis tõestada, et kasvatuse ja õpetusega on võimalik poiss normaalseks muuta. Viieaastase õpetuse tulemusena oskas poiss end juba ise riidesse panna ja lahti riietada, ise süüa, võtta osa töödest jne, kuid ta ei osanud rääkida. Taoline juhtum tõestas esmakordselt, et “idioote” on siiski võimalik õpetada ja arendada.¹⁴ Varasemal ajal peeti

⁹ Kleis, R., Silvet, J., Vääri, E. Võõrsõnade leksikon. Tallinn: Valgus, 1978. Lk. 271.

¹⁰ Bakk, A., Grunewald, K. Vaimupuudega inimeste hoolekandest. Tallinn: Koolibri, 1999. Lk. 94-96.

¹¹ Kilpnäärme sünnipärasest vaegarengust johtuv kehalise ja vaimse arengu mahajäämus - Eesti Entsüklopeedia Internetis. Kättesaadav: <http://entsyklopeedia.ee/Article/SearchResults?query=kretinism> (06.04.2016)

¹² Bakk, A., Grunewald, K. Vaimupuudega inimeste hoolekandest. Tallinn: Koolibri, 1999. Lk. 94-96.

¹³ Itard, J.M.G. An Historical Account of the Discovery and Education of a Savage Man: Or, the First Developments, Physical and Moral, of the Young Savage Caught in the Woods Near Aveyron in the Year 1798. London: Wilson & Co, 1802. Lk. 13-15. Kättesaadav: <https://archive.org/stream/anhistoricalacc00itargoog#page/n6/mode/2up> (06.04.2016)

¹⁴ Bakk, A., Grunewald, K. Lk. 94-96.

kuulmispuudega inimest ekslikult tihti ka vaimselt alaarenenuks.

Eestis elab 2014. aasta uuringu seisuga hinnanguliselt 2000 kuulmispuudega inimest.¹⁵ Kurt ja vaegkuulja on kuulmispuudega inimesed, kelle üks meeltest on mingil määral kahjustatud. Kuulmispuuet saab kahte moodi käsitleda. Meditsiinilises käsitluses, kus rõhk paikneb eelkõige suulise kõne omandamisel, peetakse kurdiks isikut, kelle kuulmislanguus jääb 70-90 dB vahele, vaegkuuljas peetakse aga isikut, kelle kuulmislanguus on üle 25 dB. Teine, sotsiaalne lähenemine, peab oluliseks isiku enda hinnangut, kellena ta end identifitseerib. Siinkohal kuuluvad kurdid ja vaegkuuljad keelelis-kultuurilisse vähemusrühma, mida iseloomustab viipekeele tähtsus.¹⁶ Kurte liigitakse pigem kultuurilisse ja lingvistilisse vähemusgruppi kui meditsiiniliselt parandamatusse seisundisse. Arstid diagnoosivad sageli kurtust kui puuet, mis omab negatiivset konnotatsiooni, rõhutades rohkem inimese võimetust kui suutlikkust.¹⁷

Kurdi peamine suhtluskeel on viipekeel, kuid vaegkuulja võib lisaks viipekeelele rääkida ka tavakeeles suultlugemise ja kuulmisjäakide ning potentsiaalse kuulmisvõime abil.¹⁸ Kuulmispuudega inimesed räägivad omavahel eelistatult viipekeeles, mis aitab neil mõtteid paremini väljendada ja üksteisest aru saada. Viiplemine toimub üldjuhul kahe käega. Teine variant on ühe käega sõrmendamine tähestiku järgi, millega on võimalik spetsiifilisemalt sõnu väljendada, see on eriti tõhus raskemate sõnade puhul. Viipekeeled erinevad üksteisest nagu tavalised keeledki. Eesti Valitsus tunnustas eesti viipekeelt iseseisva keelena alles 2007. aastal.¹⁹ Müüt universaalsest viipekeelest üle

¹⁵ Tallinn Heleni Kool. Tallinnas elavate alaealiste (kuni 18-aastaste) kurtide, närmikute ja pimekurtide viipekeele tõlketeenuse vajadusest ja teenuse aastase mahu vajadusest isiku kohta. Uuringu aruanne. Tallinn: Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet, 2015. Lk. 4. Kättesaadav: http://www.tallinn.ee/Kurtide-uuringu-2014-aruanne_loplik_mai2015_-saatmiseks (07.04.2016)

¹⁶ Hollmann, L. Kurtus. Sotsiaalministeeriumi toel välja antud viipekeeletoolkide koolitusmaterjal. 1999. Lk. 2. Kättesaadav: http://ead.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=371263/kurtus_hollmann_1999.pdf (08.04.2016)

¹⁷ Takala, M. "They say I'm stupid, but I just don't HEAR." Hearing-impaired Adults' view of Finnish society. Helsinki: Hakapaino Oy, 1995. Lk. 19.

¹⁸ Kõrgesaar, J. Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitlusse. Tartu Ülikooli kirjastus: Tartu, 2002. Lk. 43-45.

¹⁹ Meristo, M. Mental representation and language access: Evidence from deaf children with different backgrounds. Sweden: Göteborg University, 2007. Lk.16.

maailma ei vasta tõele, kuna eesti viipekeele sõnavara erineb teistest keeltest nagu iga teinegi kõnekeel.²⁰

Kurdid jagunevad kolme kategooriasse. Esimesesse kuuluvad need, kes on kurdid sünnist saati, teise aga kuulmisvõimetud, kes on kaotanud oma kõrvakuulmise enne teist eluaastat. Veel on olemas hulk oma eluaea jooksul kurdistanud inimesi, kellel on säilinud kõnevõime. Pole harv nähtus, et kurdistanuid inimesi võib tabada viha ja depressioon ning sellest üle saamiseks vajavad nad psühholoogilist abi.²¹ Kuulmislangus võib ajapikku järjest süveneda ning kuulmiskahjustus võib seetõttu muutuda väga suureks. Nakkushaigused (meningiit, tuulerõuged jm.) ja keskkõrvapõletik on üks peamisi põhjuseid, mistõttu inimese kuulmine kahjustub. Kui kurdina sündimise üks peamisi põhjusi on pärilikkus, siis on ka paljud inimesed kurdistanud ravimite kõrvaltoimete tagajärjel, mis mõjutab nii lapsi kui ka täiskasvanuid.²² Kuulmislangust soodustab ka tugev müra: näiteks muusikuid ohustab instrumentide kõrge müratase, soodustades kuulmisteravuse suurt langust.²³

1.2. Identiteet

Igal inimesel kujuneb elu jooksul oma identiteet. Seda iseloomustavad erinevad märksõnad, näiteks olemus, põhimõtted, vaated, maailmanägemus. Ameerika mõistes omab *identiteet* mitut erinevat tähendust, aga kõige enam kasutatakse mõistet rassikuuluvuse, rahvuskuuluvuse, ideoloogia ja kultuuri tähenduses.²⁴ Sõna *identiteet* pärineb ladina keele mõistest *idem*, mis tõlgituna tähendab 'sama'. Kõnealust teemat uurinud teadlase Joep Leersseni kohaselt hõlmab identiteet endas mõistet *identifitseeritav olend* ja on seotud kestva ettekujutusega läbi aja.²⁵ Vanem ja sügavam diakrooniline (ajalooline) identiteedi mõiste on üha rohkem varjutatud sünkroonilise

²⁰ Laiapea, V., Miljan, M., Toom, R., Sutrop, U. Eesti viipekeele seisundikirjeldus. Tallinn: Eesti Keele Instituut. 2002. Lk. 3.

²¹ Takala, M. Lk. 5.

²² Hollmann, L. Lk. 6

²³ Kotsar, J., Kotsar, K. Inimene ei kuule kõnet. Tallinn: Olion. 1992. Lk. 24.

²⁴ S. Huntington. Who are we? : The challenges to America's national identity. New York [etc]: Simon & Schuster, 2004. Lk. xv.

²⁵ Leerssen, J. Identity, Alterity, Hybridity.// Imagology: the Cultural Construction and Literary Representation of National Characters, a Critical Survey. Beller, M; Leerssen, J. (toim.) Amsterdam: Rodopi, 2007. Lk. 335.

(samaaegse) mõiste poolt, mis kirjeldab nii eraldi kui ka iseseisva isikuna.²⁶ Tänapäevasema kontseptsiooni järgi kujuneb identiteet teoreetik Ruthellen Josselsoni arvates indiviidi suhestumisel ühiskonnaga.²⁷

Kurtide perre sündinud lastel kujuneb varases eas välja kurdiks olemise identiteet. Kuuluvus kurtide kogukonda toimub kiiremini neil, kelle ema ja/või isa on samas kogukonnas. Kuuljate peresse sündinud kurtidel lastel ei pruugi identiteedi loomise protsess sama kiirelt kulgeda. Kõnelevad kurdid säilitavad teatud mõttes kuuljate identiteeti, kuna nad on võimelised rääkima, vaatamata kuulmiskahjustusele.²⁸ Kurdid, kes räägivad nii kõnekeeles kui ka viipekeeles ja tunnevad end kuuljate ja kurtide keskkonnas hästi, on bikulturaalse identiteedi esindajad.²⁹ Bikulturaalse kultuuri hulgas leidub rohkesti vaegkuuljaid, kes pendeldavad nii kurtide kui ka kuuljate maailma vahel.

Hilisemas eas kurdistanud inimestel on üldjuhul kõnevõime säilinud, kuid nendel inimestel on probleeme identiteediga: millisesse sotsiaalsesse gruppi kuuluvaks end pidada. Suurema tõenäosusega suhtleb kõnevõimeline kurdistanud inimene teiste kuuljatega verbaalselt, sellele vaatamata võivad tekkida suhtlemisprobleemid, kuna nad ei kuule, samas puudub neil suultlugemis- ja viipekeeles oskus. Taoliste inimestele on iseloomulik käitumine, et nad kalduvad ise rohkem rääkima, sealjuures jättes mulje, et saavad teiste vestlusest aru, kuid see ei pruugi alati nii olla. Vaegkuuljaid iseloomustab sarnane identiteedikriis: ei tunta end kurtide kogukonna liikmena, kuid ka kuuljate seltskonnas jäädakse hätta.³⁰

Kogukonna identiteet on olnud väljakutse nii kurdile kui vaegkuuljale. Kurdid peavad tähtsaks kuuluda näiteks kurtide ühingusse, vaegkuuljad seevastu liituvad harva taolise organisatsiooniga, eelistades samastuda tavakuuljatega, kusjuures mõni neist võib isegi oma kuulmiskahjustust eitada või üritada seda varjata. Kuulmiskaotuse mõju oleneb

²⁶ Leerssen, J. Lk. 335.

²⁷ Scheetz, Nanci A. Deaf Education in the 21st Century: topics and trends. USA: Pearson, 2012. Lk. 202.

²⁸ Samas. Lk.44.

²⁹ Samas. Lk. 204.

³⁰ Hollmann, L. Lk. 10

suuresti inimese enda isiksusest, mõni lepib sellega ja mõni mitte.³¹ Kurtide kogukonda kuulumine on aegade jooksul alati olnud üks põhilisi tugipunkte, millele tugineb nende identiteet ja kuuluvustunne.

Kurtide kogukonda identifitseerivad järgmised aspektid:

- 1) Keeleline erinevus – keel on tähtsaim samastusviis. Viipekeel võib olla kogukonnas nii ühtekuuluvuse kui häbimärgiks.
- 2) Suhtumine kurtusesse – inimesed identifitseerivad end kultuuriliselt ja sotsiaalselt kurdiks.
- 3) Käitumuslikud normid – silmakontakti seaduspärasus, puudutamine, näoilmed, viiped, normid, mis eristuvad kuuljatest.
- 4) Endogaamne abielumuster – u 90% kurtidest isikutest abiellub suurema tõenäosusega viipekeelse kurdi või vaegkuuljaga.
- 5) Vabatahtlik organisatsioonitöö – iseloomulik kurtide kogukonnale, mis annab võimaluse teiste kurtidega kontakti säilitada.³²

1.3. Stereotüüp

Mõiste *stereotüüp* tuleneb kreekakeelestest sõnadest *stereo*, mis otsetõlkena tähendab 'keha-, ruumi-' ja *typos* viitab sõnale 'jäljend'.³³ Teatud tüüpi inimestele, keda saab liigitada ühte gruppi sarnase olemuse, põhimõtete ja käitumise alusel, saab anda stereotüüpse tähenduse. Rohkem kui üks põlvkond tagasi kirjeldas antud teemat uurinud Walter Lippmann stereotüüpe kui meie peas olevaid pilte. Lippmann pani aluse stereotüübi kontseptsioonile kaasaegses sotsiaalpsühholoogias.³⁴ Lippmann kirjeldab stereotüüpi kui perspektiivihinnagut maailmast, mis lähtub meie endi väärtustest, positsioonist ja õigustest.³⁵ Pidevalt muutuv maailmas tuleb silmitsi seista ühiskondlike sündmuste, asjaolude ja saavutustega. Kui muuta või parandada kinnistunud arusaama koos muutuva maailmaga, siis seisame vastamisi dilemmaga, mis

³¹ Takala, M. Lk. 18.

³² Samas. Lk. 20.

³³ Kleis, R., Silvet, J., Väari, E. Võõrsõnade leksikon. Tallinn: Valgus, 1978. Lk. 583.

³⁴ Allport, G. W. The Nature of Prejudice. Garden City, N.Y: Doubleday, 1958. Lk. 187.

³⁵ Lippmann, W. Public Opinion. London: The Free Press/Collier Macmillan, 1965. Lk. 20.

on aluseks impulsile pöörduda stereotüübilise atribuutsiooni (millele inimene omistab endale või kellelegi teisele mingi konkreetse omaduse, motiivi või emotsiooni alusel) ebatäpse esituse poole.³⁶ Stereotüüp ei ole identne eelarvamusega, nad peamiselt täiendavad üksteist.³⁷

Tähtis on märkida, et normatiivsete väärtuste ja väljakujunenud konventsioonide rõhutamise kaudu kaasab stereotüüpide kasutamine alati mingit laadi hinnangut erinevuste kohta, ehk selle kohta, mis erineb üldkehtivatest normidest.³⁸ Äärmiselt tähtis põhjus, miks stereotüübid on sotsiaalselt toetatud, pidevalt teadvustatud ja kinnistavad inimeste stereotüüpset liigitamist teatud tunnuste alusel, peitub massikommunikatsioonis – ajalehed ja ajakirjad, filmid, raadio ja televisioon.³⁹

Tihti defineeritakse kurtust kui võimetust kuulda ja rääkida. See on põhimõtteliselt õige, sest kurt ei kuule, kuid mõni kurt on võimeline kõnelema. Seda stereotüüpi võib pidada ühiskondlikuks eelarvamuseks, mida on raske ümber kujundada. Keeruline on ümber kummutada inimeste eelarvamust mitterääkivate kurtide osas, mistõttu on lihtsam kurte tummadeks stereotüüpiseerida. Ekslikult arvatakse, et tummus võrdub alati kurtusega. Stereotüüpidel põhinev kriitika on tihti ebaadekvaatne, kuna puudub eelteadmine ajaloolisest taustast.⁴⁰ Paljud inimesed ei ole teadlikud kurtuse ajaloost ja kurtide kultuurist, mistõttu mõistetakse neid teistmoodi. Kurdiks olemine on erisus, vägagi palju oleneb sellest, kuidas ühiskonnas neid nähakse. Ühiskondlikus pildis Eesti Kurtide Selts palju kaebusi selle kohta, kuidas kurtummad väidetavalt tegelevad kerjamisega – asju müüakse kallimalt kui poodides ning kinnistes ümbrikutes on petukaup. Kerjusteks olid tavaliselt teesklevad kuuljad, kes jäljendasid kurtummasid. Taoline käitumine alandas ausate kavatsustega kurte.⁴¹ Antud juhtum on näide sellest, kuidas oli tolle aja kurtidel raske neist kujunenud stereotüüpe murda.

³⁶ Pickering, M. Stereotyping: The politics of Representation. N.Y: Palgrave, 2001. Lk. 3.

³⁷ Allport, G. W. Lk. 199.

³⁸ Pickering, M. Lk. 5.

³⁹ Allport, G. W. Lk. 195.

⁴⁰ Pickering, M. Lk. 13.

⁴¹ Kotsar J., Kotsar, K. Eesti kurtide elu ajaraamat II. Tallinn: AS Ühiselu, 1997. Lk. 50.

1.4. Eelarvamus

Mõiste *eelarvamus* tuleneb ladinakeelses väljendist *praejudicum*, millel on eri aegadel olnud mitmed eri tähendusi. Sõnal *eelarvamus* on kolm üleminekuetappi:

1. Muistsel ajal *praejudicum* tähendas kohtupretsedenti, mis põhines eelnevatel otsustel ja kogemustel.
2. Hiljem omandas ingliskeelne termin *prejudice* uue tähenduse, mis käsitles ennatlike faktide uurimise ja kaalumise otsuseid, seda nimetati kiireks kohtuotsuseks/hinnanguks.
3. Lõplikult omandas väljend oma praeguse tähenduse, s.o. eesõigustatud ja tõendamata hinnang, mis lähtub emotsioonidest.⁴²

Kokkuvõtvalt tähendab eelarvamus, et ollakse kellestki halval arvamusel ilma piisava õigustusega. Tuleb meeles pidada, et eelarvamusel võivad olla nii positiivsed kui ka negatiivsed. Väljend “kellestki halval arvamusel olema” on ilmselt elliptiline väljendus, mis sisaldab põlastust või sallimatust, või hirmu ja vastumeelsust, samuti ka erinevad vormid ebasümpaatsest käitumisest nagu inimestele vasturääkimine, nende diskrimineerimine või vägivaldne ründamine.⁴³ Eelarvamus on tihti negatiivse konnotatsiooniga ja iseloomustab isikutevahelist suhete vaenulikkuse mustrit, mis on suunatud tervele grupile või liikmetele.⁴⁴

Kahjuks on kurtide kohta levinud palju eelarvamusi. Vana-Kreeka filosoof Aristoteles väitis, et kuulmine aitab kaasa intelligentsi kasvule. Lisaks kinnitas mõttetark, et pimedad olevat palju arukamad kui kurtummad.⁴⁵ Sõdadevahelisel perioodil oli Eesti ühiskonnas levinud eelarvamus kuulumispuudega inimeste suhtes. Nimelt esines tolelaegne Tartu Kurtide ühingu esimene esimees Arkadi Suik kõnega teemal “Kurtummade arenemisest ja haridusest Eestis”, milles ta väitis, et kurtummale ei meeldi seltskonnas liikuda, kuna paljud kuuljad peavad kurte nõrgamõistuslikeks.

⁴² Allport, G. W. Lk. 7.

⁴³ Samas. Lk. 7.

⁴⁴ Samas. Lk. 12.

⁴⁵ Schumm, D., Stoltzfus, M. Disability in Judaism, Christianity, and Islam. Sacred Texts, Historical Traditions and Social Analysis. N.Y: Palgrave Macmillan, 2011. Lk. 33.

Esimehe sõnul tekitas kurtummade omavaheline käte abil suhtlemine teinekord inimestes imestust, pakkudes neile nalja, mistõttu kurte naeruvääristatakse.⁴⁶

Joep Leersseni sõnul on kuvand mentaalne või diskursiivne vorm või ka reputatsioon inimesest, grupist, rahvuslikust koosseisust või riigist. Kuvandid on nii muutlikud kui ka muutuvad. Praktikas sellised järjestikused vastaskuvandid täiendavad üksteist, mille tulemusel võib kuvand hoopiski liita antud rahvuse erinevaid kihte.⁴⁷ Kuvand ehk imago on üldiselt sarnane eelarvamusega või stereotüübiga, kõiki neid eelnimetatud märksõnu iseloomustabki hinnangu andmine millestki või kellestki. Kuvandit, eelarvamust ja stereotüüpi eristab üksteisest peamiselt see, et kuvand on pigem ühiskondlik ja eelarvamus indiviidi isiklik mõtlemine millestki või kellestki ning stereotüüp lähtub traditsioonidest või harjumustest.

⁴⁶ Kotsar, J., Kotsar, K. Eesti kurtide elu ajaraamat I. Tallinn: AS Ühiselu, 1997. Lk. 220.

⁴⁷ Leerssen, J. Image. Imagology: the Cultural Construction and Literary Representation of National Characters, a Critical Survey. Beller, M; Leerssen, J. (toim.) Amsterdam: Rodopi, 2007. Lk. 342.

2. KURDID JA HARIDUS

2.1. Kurtide hariduslugu välisriikides (kuni 1940)

Valgustusperioodil hakati hindama haridust ja teadust, seetõttu levima hakkas massiaharidus. Samuti alates valgustusajastust hakati mõtlema ka kurtidele, lükates ümber kinnistunud arusaama, et kurdid polnud õpivõimelised.⁴⁸ Maailma esimene kurtide kool *Ecole National des Sourds et Muets* rajati 1760. aastal Pariisis Abbé de l'Épée eestvedamisel, see kool sai teistele riikidele suureks eeskujuks. Kooli tegi eriliseks see, et esmakordselt võeti kasutusele täiesti uus õpetamismeetod – viipekeel ehk märkide keel.⁴⁹ Kurtide koolid loodi ka loodi Saksamaale, Inglismaale, Hollandisse ja USAsse.⁵⁰

Viini kurtide kool erines Pariisi kurtummade koolist õppemeetodi poolest: Viinis õpetati saksa meetodi järgi ehk rõhk oli kurdi rääkima õpetamisel.⁵¹ Artikulatsioonimeetod kinnitati õigeks õppemeetodiks kurtummadele aastal 1878 Pariisi kurtummade õpetamise kongressil.⁵² Olles mõjutatud Saksamaast, kehtis Viinis ka põhimõte, et erivajadustega lapsed ei peaks õppima koos normaalselt arenenud lastega tavakoolides, vaid neile mõeldud erioõppeasutustes. Põhjus, miks erivajadustega lastel oli parem viibida omade tingimuste järgi seatud koolis, seisnes selles, et taolised lapsed olid tihti teiste laste märklauaks, see aga soodustas diskrimineerimist.⁵³

Laps saadeti esialgu algkooli, kus hiljem selgitati välja tema erivajadused. Kui nõrga kuulmisega laps jäi tavakoolis õppimisega hätta, siis toimetati laps tema jaoks kohandatud erikooli. Lapsi viibis klassis 15 ringis, vanemates klassides aga rohkem.

⁴⁸ History of the deaf - Encyclopædia Britannica. Kättesaadav: <http://www.britannica.com/science/history-of-the-deaf> (10.05.2014)

⁴⁹ History of the deaf - Encyclopædia Britannica. Kättesaadav: <http://www.britannica.com/science/history-of-the-deaf> (10.05.2014)

⁵⁰ Knoors, H., Marschark, M. Teaching Deaf Learners. Psychological and Developmental Foundations. Oxford: Oxford University Press. 2014. Lk. 39.

⁵¹ Cleve, J. V. V. Deaf History Unveiled: Interpretations from the New Scholarship. Washington, D.C.: Gallaudet University Press. 1993. Lk. 258.

⁵² Kuidas arenes kurtummade õpetamine // Nädal Pildis 1936, nr. 36. Lk. 849.

⁵³ Viini abikoolid (Hilfschule) // Postimees 1925, nr. 93, 4. aprill. Lk. 4.

Õpetajad harisid end kas vaegkuuljatele mõeldud koolides Saksamaal, Berliinis või Leipzigris, mille õppimismeetod sarnanes suuresti kurtummade kooliga. Poolkurdiks jäänud lapsed pidid häälikute õppimisel panema sõrme enda kõrisõlmele sellel ajal, kui laps rasket häälikut välja ütleb, siis hääldas laps häälikut õigesti.⁵⁴ Eesti kurtummade laste harimisel kasutati samuti eelnimetatud meetodit.

Eestiga võib võrdluseks tuua Läti kurtummade koolid. Kuna Läti on Eesti naaberriik, siis võis Eesti kurtide õpetamisel leida mõjutusi ka Lätimaalt. Nimelt asutati Baltimaade esimene kurtummade kool 1840. aastal Riias.⁵⁵ 1927. aasta seisuga oli Lätis neli kurtummade kooli, mis olid mõeldud Läti kodanikele alates kaheksandast eluaastast. Kõik neli kooli kuulusid haridusministeeriumi järelevalve alla. Sarnaselt Eestile kestis õppetöö Läti koolides kaheksa aastat, mille raames õpiti kurtust, poisslapsed puu- või rauatööd ning tütarlapsed õmblemist. Sellel ajal ilmus lätikeelne kurtummade aabits, mille autoriks oli üks Riia linna kurtummade kooliõpetaja.⁵⁶

Eelpool mainitud Läti kõige vanema kooli tiitlit kannab Riia Kurtummade kool, mille asutas Riia kirjandusselts. Alates 1919. aastast sai kooli omanikuks ja ülalpidajaks Riia linn. 1927. aasta andmete järgi õppis koolis 70 last, personal koosnes 12 inimesest. Jelgava linnas asus teine kurtummade kool, mille rajas hoolekandeselts 1870. aastal ja kus õppis tol ajal 25 õpilast rohkem kui Riias. Viis aastat hiljem asutas hoolekandeselts kolmanda õppeasutuse Wolmaris (Valmieras). Wolmari kooli tegi eriliseks tasulise internaadi olemasolu, mille vastu tunti suurt huvi.⁵⁷ Internaadi olemasolu võimaldas mujalt linnadest või maalt elavatele lastele elamist pakkuda, seeläbi oli võimalik suuremal osal kurtummadel lastel haridust omandada. Latgale provints ühendati alles Läti Vabadussõja ajal Lätimaaga, seega asutati alles 1923. aastal neljas kurtummade kool – Latgale kool. Koolis tegutses neli klassi koos 55 õpilase ja kuue koolitöötajaga ning toimis internaat.⁵⁸

⁵⁴ Viini abikoolid (Hilfschule) // Postimees 1925, nr. 94, 5. aprill. Lk. 4

⁵⁵ Kuidas arenes kurtummade õpetamine // Nädal Pildis 1936, nr. 36. Lk. 849.

⁵⁶ Kurtummade koolid Lätis // Päevaleht 1927, nr. 31, 1. veebruar. Lk. 8.

⁵⁷ Samas, lk. 8.

⁵⁸ Samas, lk. 8.

1904. aastal ilmunud Sakala andmetel oli Vene impeeriumis 150 000 kurtumma, keda oli sama palju kui terves Euroopas ning vaid 2% neist said õpetust. Seetõttu tuli kõrvahaiguste vähendamiseks kasutusele võtta järgmised abinõud: loodi kõrvahaigustele spetsialiseeritud erialaained ülikoolides; võimaldati maakondades tegutsevatele arstidele kõrvahaiguste ravimise täielikku väljaõpet; haiglatesse loodi kõrvahaiguste osakonnad.⁵⁹

Kui rääkida Põhjamaade olukorrast, siis professor V. Uchermani uurimuse põhjal oli näiteks 19. sajandi lõpus Norra 1,9 miljonist elanikust kurte 1826. Sel ajal oli Norra Rootsi unioonis, mille seaduse kohaselt oli kurtide haridus kohustuslik, kuid kuues koolis oli haridus puhtalt suuline. Tolleaegset kirjandust lugedes peeti tüüpiliseks, et kurt laps ei kasva kunagi suureks. Alates 19. sajandi lõpust ilmuv Norra kurtide ajakirja *Journal for døve* artiklite põhjal leiti erinevaid õpetamismeetodeid, mida on kasutatud kurtide õpetamiseks. Norras kasutati väikeste laste õpetamisel väljendusmärke ja välditi füüsilist karistamist. Saksamaal oli kasutusel suuline meetod koos füüsilise karistusega. Norra seaduse järgi pidi kurtide kool valima ühe spetsiifilise õpetamismeetodi, kuna erinevaid meetodeid korraga koolis kasutada ei tohtinud.⁶⁰

Esimene kurtide kõrgkool loodi 1864. aastal USAs Washingtonis Edward Miner Gallaudeti algatusel, kelle järgi sai kõrgkool ühtlasi ka nime.⁶¹ Ameerikas arvati, et kurtide koolide püsimine sõltub maksumaksjatest. Tegelikult pidas riik koole üleval ja kurtide kooli võrreldi sarnaselt varjupaiga, vangla või vaimuhaiglaga. Kurtide koole kujutati tervishoiu ettevõtmistena või heategevuslike organisatsioonidena. Kurdid tahtsid, et nende koolid oleksid eristatud institutsioonidest, mis hooldavad vigaseid inimesi ning olla identsed institutsioonidega, mis teenindavad mittepuudega õpilasi. Nimelt oli levinud arvamus, et kurtide koolid on nagu varjupaigad hulludele.

⁵⁹ Kurtummade arv Venemaal // Sakala 1904, nr. 4, 27. jaanuar. Lk. 44.

⁶⁰ Hedberg, T. *No History, No Future: Proceedings of the 7th DHI International Conference*, Stockholm 2009. Sweden: SDHS – Sveriges Dövhistoriska Sällskap/Swedish Deaf History Society. 2011. Lk. 191-196.

⁶¹ Lane, H. *The Deaf Experience. Classics in Language and Education*. Washington, D.C.: Gallaudet University Press, 2006. Lk. 11.

Laialdasemad muutused kurtide toimusid ajavahemikus 1880-1930, kus ühiste pingutustega suudeti lõpptulemusena muuta kurtide staatust Ameerika ühiskonnas.⁶²

2.2. Kooliharidus Eestis

Iga inimene omandab elu jooksul teadmisi, oskusi ja vilumusi erineval viisil. Mõni õpib koolis, mõnel aga ei avanegi võimalust õppeasutuses õppimiseks. Viimase all mõeldakse seda, et haridus ei pruugi igapäevale kättesaadav olla. 1920. aastal kehtestati Eesti lastele vanuses 9-14 üldine nelja-aastane koolikohustus ning aastast 1930 laienes koolikohustus kuue klassini.⁶³ Kurtummadel seevastu muutus kooliharidus kohustuslikuks alles palju hiljem. Eesti kurtidel jõustus kohustuslik kooliharidus alles pärast Nõukogude okupatsiooni 1941. aastal.⁶⁴

Kurte peeti otsustusvõimetuteks isikuteks, kelle eest võtsid otsused vastu vanemad, see oli ka sätestatud seadusega. Nimelt revolutsioonieelse Venemaa seadusandlus kehtis ka Eestis elavatele kurtummadele, kes pidid alluma perekondlikule eestkostele kuni 20. eluaastani.⁶⁵ Eelnimetatud seadusest saab järeldada, et vanemad või eestkostjad ise otsustasid, kas saata oma kurt laps erikooli õppima või mitte. Eesti Vabariigi valitsuse seaduse alusel pidid kõik lapsed koolis käima, kuid leidis ka teatud arv lapsi, kes kehaliste ja vaimsete puuduste pärast koolis käia ei saanud. Kurtummad liigitati puuetega laste hulka, kes olid koolikohustusest vabastatud ja võisid koju jääda, kui sellekohased eriõppeasutused puudusid. 1920ndatel ja ka hiljem oldi ühiskonnas seisukohal, et kurtummad on samaväärsed kui pimedad, idioodid, parandamatult haiged ja vigased.⁶⁶

⁶² Burch, S., Kafer, A. Deaf and Disability Studies: Interdisciplinary Perspectives. Washington, DC: Gallaudet University Press. 2010. Lk. 13.

⁶³ Kits, A., Puust, P., Tootsi, T., Torm, M., Varik, V., jt. Tallinna hariduselu 1918–2010. Tallinn: Tallinna Haridusamet, 2012. Lk. 13-14.

⁶⁴ Vändra Kurtummade Kool – EAA.5407. 1866-1924. Ajalooarhiivi fondiloend. Kättesaadav: http://www.eha.ee/fondiloend/frames/fond_prop.php?id=12483 (02.04.2016)

⁶⁵ Kotsar, J., Kotsar, K. Eesti kurtide elu ajaraamat I. Tallinn: AS Ühiselu, 1997. Lk. 12.

⁶⁶ Defektidega laste koolikohustustest vabastamine // Päevaleht 1923, nr. 332, 12. detsember. Lk.2.

Kurtide haridusajaloo jooksul pole Eestimaal olnud palju kurtummade koole. Ka tänapäeval saab taolisi kooliasutusi ühe käe sõrmedel lugeda. Ajalehe Postimees andmetel tehti 1925. aastal loendus, millest selgus, et terve Eesti rahvastiku kohta oli vigaseid ja vaimuhaigeid kokku 10 557. Kõige rohkem oli vaimuhaigeid, siis pimedaid ja seejärel kurte, kelle arv oli iga 10 000 elaniku kohta keskmiselt 19,6. Huvitavaks asjaoluks tuleks märkida, et kurtummade arv on suurenenud naiste arvelt.⁶⁷ Järjest kasvav kurtide hulk sundis mõtlema olemasoleva hariduse efektiivsusele. Leidus kuuljatest eestvedajaid, kes otsustasid kurtide õpetamise osas asutada esimesed vastavad koolid.

Eesti on saanud palju hariduslikke mõjutusi just Saksamaalt, eriti kurtide õpetamismeetodite osas. Tartu Kurtide ühingu esimene esimees Arkadi Suik põhjendas, et maailmaga tuleb sammu pidada ning võrdles Eesti kurtummade haridusliku taset Saksamaa ja Soomega. Nimelt välisriikides oli õppeaeg üle kaheksa aasta, Eestis vaid kaheksa aastat, mis soodustas välismaal elavatel kurtidel teha arengu osas suuremaid edusamme kui Eestis elavatel kurtidel.⁶⁸

Eesti esimene kurtide kool rajati 1866. aastal Vändraste luterlase pastori Ernst Sokolovski eestvedamisel, pastor oli enne kooli rajamist õpetanud tasuta kahte kurtumma last.⁶⁹ Sokolovski kasutas selleks vastavaid välismaa õpperaamatuid ja meetodeid, millele vaadati alguses pessimistlikult. Aja jooksul selgus, et õppetöö toimib edukalt ning seetõttu soovitati tal kurtumme edasi õpetama hakata.⁷⁰ Parun Gotthard Krüdeneri tuhanderublane pärandus oli kooli ehitamisel väga suureks abiks, seetõttu nimetati õppeasutust algselt nii: Gotthardi kool Eesti kurtummadele lastele. Veel nimetati kooli saksapäraselt *Taubstummen Erziehungs-Anstalt*, kuna Vändra kurtummade kool sai mõjutusi Saksamaalt.⁷¹ Nimelt kasutas koolijuhataja Sokolovski

⁶⁷ Vigased ja vaimuhaiged Eestis // Postimees 1925, nr. 38, 8. veebruar. Lk. 4.

⁶⁸ Kotsar, J., Kotsar, K. Eesti kurtide elu ajaraamat I. Tallinn: AS Ühiselu, 1997. Lk. 12.

⁶⁹ Vändra Kurtummade Kool – EAA.5407. 1866-1924. Ajalooarhiivi fondiloend. Kättesaadav: http://www.eha.ee/fondiloend/frames/fond_prop.php?id=12483 (02.04.2016)

⁷⁰ Keset igavest vaikust // Rahvaleht 1929, nr. 10, 24. jaanuar. Lk. 4.

⁷¹ Vändra Kurtummade Kool – EAA.5407. 1866-1924. Ajalooarhiivi fondiloend. Kättesaadav: http://www.eha.ee/fondiloend/frames/fond_prop.php?id=12483 (02.04.2016)

õpetamisel nn saksa meetodit ehk kurtummadele kõnekeele õpetamine⁷², mis sai peamiseks ja intensiivsemaiks õpetamiseetodiks kogu Eesti kurtide haridusajaloos.

Tegemist oli selle aja omanäolise erakooliga, mille eesmärk oli õpetada kurtummasid kõnelema, lugema ja rääkima. Kool püsis tänu korjandustele ja isegi rüütelkondade toetustele. Hiljem asutati “Hephata” (Ehvata) selts Vändra kooli ülalpidamise tarvis.⁷³ Ajapikku tekkisid kooli tollaegsel omanikul “Hephata” seltsil majanduslikud raskused õppeasutuse toetamisega, kuna toetusrahad jäid terve sõja- ja okupatsiooniajal saamata⁷⁴, mistõttu kool pidi sõja-aastatel tegevuse ajutiselt lõpetama.⁷⁵ Selts oli sunnitud aga kooli rahakassat vähendama ning vaesemad lapsed pidid elukalliduse tõttu koolist ära tulema, kuna nende vanemad ei saanud kooli eest tasuda. Mure lahendas vabariigi hooldekandeministeerium, kes tasus seltsi võlad ja viletsal järjel olevad pered said oma kurdist lapsed tagasi kooli saata.⁷⁶ Pärast sõda pöördus “Hephata” selts valitsuse poole abipalvega, et valitsus võtaks üle kooli ülalpidamise, kuna selts ei tulnud enam sellega toime.⁷⁷ Töö- ja hooldekandeministeerium nõustus, et kool läheb riigi kätte, seega tehti valitsusele ettepanek.⁷⁸ Eesti Vabariigi valitsus võttis kurtummade õpetamise enda hoole alla⁷⁹ ja erakoolist sai üle-eestiline riigikool.

Kõigil lastel, eelkõige õigeusulistel, polnud võimalik õppida Vändra kurtummade koolis, kuna õppeasutuses puudus õigeusklik kooliõpetaja. Luteri pastor Sokolovski õpetas hääle ja kõne algõpetust ning usuõpetust ja leidis, et õigeusulisse Eesti kogudusse kuuluvad mitmed kurtummad lapsed, kellel oleks samuti kooliõpetust vaja.⁸⁰ Kuna 19. sajandil valitses koolides veel tugev usuõpetuse mentaliteet ning erinevad kirikud ei teinud omavahel koostööd kurtide hariduse omandamise küsimuses, siis kannatajateks osutusid just õigeusklikud kuulmiskaotusega lapsed.

⁷² Samas.

⁷³ Meie tummade koolid // Postimees 1916, nr. 169, 28. juuli. Lk. 2.

⁷⁴ Vändra kurtummade kool // Postimees 1919, nr. 219, 9. oktoober. Lk. 2-3.

⁷⁵ Kuuljad ja rääkijad, ühiskonnaliikmed, tulge appi kurtummadele // Päevaleht 1923, nr. 5, 6. jaanuar. Lk. 2.

⁷⁶ Vändra kurtummade kool // Postimees 1919, nr. 219, 9. oktoober. Lk. 2-3.

⁷⁷ Kurtummade kooli avamine Porkunis // Postimees, nr. 12, 13. jaanuar. Lk. 1.

⁷⁸ Vändra kurtummade kool riigi kätte // Postimees 1919, nr. 4, 4. juuni. Lk. 2.

⁷⁹ Kuuljad ja rääkijad, ühiskonnaliikmed, tulge appi kurtummadele // Päevaleht 1923, nr.5, 6. jaanuar. Lk. 2.

⁸⁰ Meie tummade koolid // Postimees 1916, nr. 169, 28. juuli. Lk. 2.

Ajapikku kasvas kooliharidusest huvitatud kurtide arv ja märkimist vajab tõik, et Vändra kurtummade kool alustas tegevust 11 õpilasega, keda esialgu tuli otsida, sest vanematel puudus alguses usk kooli tegevusse. Hiljem toimus suur õpilaste tung Vändra kurtummade kooli.⁸¹ Gotthardi kool ehitati esialgu kümnele lapsele, aga pikapeale jõuti järeldusele, et oleks vaja suuremat ja uuemat kooli. Kool ei vastanud asukoha poolest enam nõuetele ja ruumipuuduse tõttu kaaluti, kas viia läbi kulukas remont või otsida uut sobivat koolikohta.⁸² Otsustati viimase kasuks ja Vändra kurtummade kool viidi üle Porkuni mõisa 1924. aastal, kus toimus üleriigiline kurtummade rääkima ja tööle õpetamine.⁸³ Eesti vanim ja sellel ajal suurim kool seisab tänapäevani Vändras tühjana.

Lisaks Vändra kurtummade koolile tegutsesid veel mõned väiksemad kurtummade koolid, mis pikalt vastu ei pidanud. Saaremaal Pühas (1893-1932)⁸⁴ asus tummade kool, mis oli teistele Eestimaa kurtidele oma asukoha poolest raskesti kättesaadav.⁸⁵ Saaremaa kurtide kooli kõige staažikam õpetaja oli Jaak Rahnel.⁸⁶ Samuti tegutses kurtummade kool Võrumaal Põlvas (1897-1916).⁸⁷ Õpetajaks osutus Karl Kuusik Vändrast ja kooli eesmärk oli õpetada Lõuna-Eestist pärit kurte lapsi.⁸⁸ Põlva kooli sulgemise põhjus peitus selles, et 1916. aastal suri koolijuhataja ning kohapeal uut õppejõudu ei leitud.⁸⁹ Kurtide kool sõltus suuresti kooli eestvedajatest, kelle eesmärk oli anda kurtidele haridust ja arendada neid töövõimelisteks inimesteks. Kuna õpetajaid polnud saada, siis kaotas kool paratamatult oma mõtte ja oli sunnitud ukсед sulgema.

Veel asus praeguseks hävinenud Tõrvala⁹⁰ külas Smolka kurtummade kool. 1920. aastal tuli seoses Tartu rahulepinguga Eesti territooriumile ülevenemaaline õppeasutus

⁸¹ Tartu kurtummadekooli külastamas // Postimees 1941, nr. 122, 7. detsember. Lk.3.

⁸² Kurtummade kooli ümberpaigutamise kohta // Päevaleht 1925, nr. 95, 8. aprill. Lk. 7.

⁸³ Tartu kurtummadekooli külastamas // Postimees 1941, nr. 122, 7. detsember. Lk.3.

⁸⁴ Kotsar, J., Kotsar, K. Eesti kurtide elu ajaraamat II. Tallinn: AS Ühiselu, 1997. Lk. 67.

⁸⁵ Meie tummade koolid // Postimees 1916, nr. 169, 28. juuli. Lk. 2.

⁸⁶ Püha kurtummade kool 35 aastane // Postimees 1928, nr. 314, 17. november. Lk. 4.

⁸⁷ Kotsar, J., Kotsar, K. Lk. 67.

⁸⁸ Tartu kurtummadekooli külastamas // Postimees 1941, nr. 122, 7. detsember. Lk.3.

⁸⁹ Meie tummade koolid // Postimees 1916, nr. 169, 28. juuli. Lk. 2.

⁹⁰ Nimi pärineb vene keelsest sõnast *smolka* ehk tõrv. Keskkonnaamet. Narva jõgi. Hoiualadega jõed Virumaal. Tartu: Actual Print, 2010. Lk. 165. Kättesaadav: http://www.keskkonnaamet.ee/public/joelised_elupaigad/Narva_jogi_est.pdf (21.04.2016)

Smolka kurtide kool.⁹¹ Uueks asukohaks sai Pühitsa klooster Kuremäel.⁹² Tol ajal õppisid Eestimaa pinnal 23 vene kodanikku, kelle ülalpidamine läks Eesti Vabariigile aastas maksma 500 000 marka.⁹³ Selleks, et kurtide kool Venemaale tagasi viia, tegi Asutav Kogu läbirääkimisi töö- ja hooldekandeministeeriumiga, kes omakorda välisministeeriumiga kontakteerus. Vene valitsusele anti teada, et tahetakse kool tagasi saata, kuid tulemuseta.⁹⁴ Lühikest aega andis koolile toetust ka Nõukogude valitsus, kelle abiandmise lõpetamise tõttu sattus kool raskustesse.⁹⁵

Vaatamata koolide sulgemisele, oli jätkuvalt kurtide hariduse omandamine tähtis. Kunagisest kolmest Eesti lastele mõeldud kurtummade koolist oli saanud üks. Väandra Kurtummade kool toimetati üle Porkunisse, mis asus kauni Porkuni järve ääres. Gotthardi kool oli jäänud järjest suurenevale kurtide laste arvule kitsaks ning Porkuni tundus selleks ideaalne koht. Ruumipuudus ei olnud enam takistuseks ja esimestel aastatel oli üle saja kasvandiku.⁹⁶ 1924. aastal toimus Porkuni lossi ümberehitus, mis läks maksma umbes seitse miljonit marka. Selle raames paigaldati kooli keskküte, elekter ja valgustus.⁹⁷ Kool kohandati õppetegevusele sobivaks ja kurtide laste õpetamine võis jätkuda.

Õppemeetod Porkuni Riigi Kurtummade koolis oli sama, mis Väandra kurtummade kooliski – suuline.⁹⁸ Erich Veetamm, kes õppis aastatel 1938-1943 Porkuni Riigi Kurtummade koolis, kirjeldas intervjuus kõnelema õppimisest. Hea tervise juures sünnist saati kurt 88-aastane härra meenutab õppetööd Porkunis järgmiselt: *“Õppimist alustasin rääkimisega, algus oli väga raske, üldse ei saanud rääkida, kuigi pidi suuliselt kõnelema. N- ja r-tähte ei saanud hääldada, siis pani õpetaja peenikese rauapulga keele alla, et tekiks r-tähe hääldatus. Nii saingi n- ja r-tähe häälduse selgeks.”*⁹⁹

⁹¹ Riigikogu: VII istungjärk: protokoll // 1922, nr. 140, 29. juuni. Lk. 467.

⁹² Smolka kurtummade kool reevakueeritakse Venemaale // Vaba Maa 1922, nr. 34, 10. veebruar. Lk. 5.

⁹³ “Smolka” kurtummade kooli reevakueerimine Venemaale // Postimees 1922, nr. 33, 9. veebruar. Lk. 3.

⁹⁴ Riigikogu: VII istungjärk: protokoll // 1922, nr. 140, 29. juuni. Lk. 467.

⁹⁵ 49.955 marka riigilt toetust Smolka kurtummade koolile // Vaba Maa 1922, nr. 212, 12. september. Lk. 4.

⁹⁶ Kurtummade kooli ümberpaigutamise kohta // Päevaleht 1925, nr. 95, 8. aprill. Lk. 7.

⁹⁷ Kurtummade kooli avamine Porkunis // Postimees 1925, nr. 12, 13. jaanuar. Lk. 1.

⁹⁸ Toom, R. Kurtide keeleline variatiivsus kommunikatsioonis. Logopeedia ja emakeel 3. Tartu: OÜ Tartumaa Trükikoda. 2002. Lk. 28.

⁹⁹ Intervjuu E. Veetammega, 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses)

Oraalse meetodi rakendamiseks võeti kasutusele teatud abivahendid, nagu intervjueeritav selgitas, millega saigi kurtumast kõnelev laps. Aga oli veel üks meetod, kuidas kurt laps õpiks häälikud selgeks. Linda Veetamm (neiupõlvenimega Kell), kes kaotas 9-kuuselt kõrvapõletiku tagajärjel kuulmise, õppis samuti Porkuni Riigi Kurtummade koolis aastatel 1941-1943 ja 1945-1951. Oma mälestuses viiuleb 85-aastane proua järgmiselt: *“Kõnelemine saadi selgeks siis, kui pidin panema oma käsi õpetaja kõri peale ja tunnetama, kuidas häälikuid hääldada. Ka metallist pikem pulk pandi suhu keele peale ja sellega tuli tähti hääldada.”*¹⁰⁰ Selliste meetoditega kordamööda kätt kõrile pannes ja pulk suus – saadi kõnelemine ajapikku selgeks.

Porkuni koolis oli kokku kaheksa klassi, koolis õppisid paljud lapsed nii kõnelema kui ka viiulema. Proua Veetamme sõnul oli ka tema üks neist, kes alles koolis olles viipemärke õppima hakkas, kuna kodus suheldi ikkagi suuliselt.¹⁰¹ Kaheksa õppeaasta jooksul jõuti läbi võtta umbes algkooli kolme esimese klassi kursus, rõhk oli eelkõige füüsilise töö õpetamisel.¹⁰² Klassid olid väiksed, umbes 10-14 õpilasega, kuna suuremat hulka oli võimatu õpetada ja iga õpilane vajab individuaalset õpet. Sel ajal usuti, et kurtumma lapse intelligents oli mitu korda madalam sama vana kuulja lapse omast, sest häälikute õppimine võttis palju aega ja nõudis järjepidevust.¹⁰³ Selles koolis oli keelatud viibelda, kuid vahetundides, kui õpetaja ei näinud, vestlesid lapsed ikkagi vestlesid nii kõne- kui ka viipekeeles. Tunnis tuli ainult kõneleeda, aga kui õpetaja nägi, siis ütles: *“Ära näputa!”*, mida sellel ajal viiulemiseks nimetati, ja lõi vastu näppe, meenutab vanahärra Veetamm.¹⁰⁴

Viiulemine tekitas sõdadevahelisel perioodil Eestis erinevaid arvamusi. Nimelt arvati, et viipekeeles rääkiv kurt on harimatu ja koolitamata. Rääkivat ja kõnest arusaavat kurti peeti haritud isikuks, seetõttu hinnati suulist kõne õppimise tähtsust.¹⁰⁵ E. Veetamme sõnul oli viiulemine keelatud, sest muidu ei oleks arenenud rääkimisvõime. Tänu koolis

¹⁰⁰ Intervjuu L. Veetammega, 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses)

¹⁰¹ Intervjuu L. Veetammega, 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses)

¹⁰² Haridus- ja sotsiaalminister revideerimisreisul // Päevaleht 1934, nr. 167, 20. juuni. Lk. 2.

¹⁰³ Ainulaadne kool Eesti mandril. Ringkäik Porkuni kurtummade koolis // Postimees 1928, nr. 246, 10. september. Lk. 2.

¹⁰⁴ Intervjuu E. Veetammega, 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses)

¹⁰⁵ Toom, R. Lk. 28.

õpitule on härral lisaks viiplitsele siiani alles kõnelemisoskus.¹⁰⁶ Oraalne õppemeetod, mis tundus alguses raske ja karm, kandis vilja edaspidises elus ja töömaastikul, sest rääkiv kurt oli justkui märk sellest, et astuti üks samm lähemale kurtumma stereotüübi muutmise poole.

¹⁰⁶ Intervjuu E. Veetammega, 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses)

3. KURTIDE ELUKORRALDUS JA TÖÖ

3.1. Kurtide seltsitegevus

Inimene on loomult sotsiaalne olend, kes vajab enda ümber teisi inimesi, olgu selleks perekond, sõbrad, töökaaslased või teatud grupi liikmed. Kurdid on läbi aegade kokku hoidnud moodustades kurtide kogukonna, mida iseloomustab ühine keel, mõtlemine ja ühistegevus. Eesti tavakodanikud koondusid 20.sajandi alguses seltside ja ühingute ümber. Vabal ajal käidi teatris, kontsertidel, kõnekoosolekutel jne, millest kurdid osa võtta ei saanud. Isegi jumalateenistus kirikutes oli kurtidele kättesaamatu. Osal jõukamatel kurtidel õnnestus reisida välismaale, kus nad puutusid kokku seal elavate kurtummade seltsitegevusega, mis pani mõtlema enda kodumaa seltsi asutamise peale.¹⁰⁷ Maailma esimene ametlik kurtide klubi rajati Kopenhaagenis 1866. aastal, mille eesmärgiks oli kurtide eluolukorda parandada.¹⁰⁸ Selline situatsioon ühiskonnas ärgitas innukamasid kurtummasid tõsisemaid plaane pidama ühingu loomise osas, Soome kurtummadelt saadi omakorda nõuandeid ja soovitusi.¹⁰⁹

Eesti Kurtummade Selts (EKS) registreeriti 1922. aastal Tallinna-Haapsalu Rahukogu registreerimise osakonnas, mille põhikirja § 5 järgi oli kaasatud kogu Eestimaa tegevuspiirkond ja juhatuse asukohaks sai Tallinn. Ühingu ülesandeks oli kurtummade hariduslikku ja kõlbelist tasandit tõsta ja kõiki kurtidele rasketes majanduslikus olukordades abi anda.¹¹⁰ Samal aastal pärast seltsi loomist peeti esmakordselt erilist jumalateenistust kurtummadele.¹¹¹ Seltsi missioon oli tagada kurtidele võrdsed õigused ja võimalused, nagu tavakodanikele võimaldas riik.

Eesti Kurtummade Seltsi esimese esimehe Karl Luhti sõnul pöördusid kurtummad pärast koolipäeva tagasi igapäevaellu ja kõige meeldejäävamad hetked olid, kui

¹⁰⁷ Kotsar, J., Kotsar, K. Eesti kurtide elu ajaraamat I. Tallinn: AS Ühiselu, 1997. Lk. 15.

¹⁰⁸ Brentari, D. Sign Languages. Cambridge: Cambridge University Press. 2010. Lk. 79.

¹⁰⁹ Kuuljad ja rääkijad ühiskonnaliikmed, tulge appi kurtummadele //Päevaleht 1923, nr. 5, 6. jaanuar. Lk.2.

¹¹⁰ Eesti Kurtummade Selts – ERA.14.4.1302. 1922-1934. Rahvusrhiivi fondiloend.

¹¹¹ Jumalateenistus kurtummadele // Postimees 1922, nr. 276, 24. november. Lk. 2.

külastati mõnda kurdist koolisõpra, kellega omavahel mõtteid mõlgutati. Seltsi üks eesmärkidest oli kogu Eesti kurdid ühte liita. 1928. aastal tekkis mõte luua ülemaaline Eesti Kurttummade Liit, ühendamaks vabariigi kurttummade seltse. Liidu peapõhjus peitus selles, et kui koondada kokku mitu seltsi, siis saavad kurdid riigilt vajalikud toetused ja neile laienevad samad kodanikuõigused nagu kuuljatelgi. Taoline liit viidi ellu kümnekond aastat hiljem kahe seltsi raames.¹¹²

EKS-i seltsi põhikirja § 8 järgi võisid liikmeteks olla nii naised kui mehed alates 16. eluaastast ja seltsi juhatusesse kandideerimiseks pidi olema 18 aastat vana.¹¹³ Pärast EKS-i loomist kasvas kurtidest seltsiliikmete arv jõudsalt. Paraku olid paljud neist ilma hariduseta. Nad pöördusid seltsi poole palvega, et neid õpetatakse lugema, rääkima ja kirjutama. Soovijate arv aina suurenes, seetõttu oli vaja kuskilt koolitamiseks tulu saada, selleks korraldati näitusemüük, millega saadi toetust õpetaja ja ruumi leidmiseks. Toetuste abil avanes seltsil hea võimalus kurtidest hädasolijaid abistada.¹¹⁴ Seejärel toimuski seltsi eestvedamisel Tallinnas keeleõpetuse kursus, mis oli mõeldud mõlemast soost täiskasvanud kurttummadele, kes olid kas koolitamata ja puudulikult koolitatud.¹¹⁵ Kursus kestis vaid pool aastat, sest lahkunud õpetaja asemele uut ei leitud.¹¹⁶

Ühingu eesmärk polnud ainult mitte koolitamine ja majanduslike toetuste jagamine, vaid ka vabaaja sisustamine kultuuri ja spordiga. Kurttummad katsusid pidada sammu kuuljate seltskondliku elu tegevustega. Nad harrastasid uusi tantse, õppisid lavastusi, mille tulemuseks oli esimene avalik piduõhtu. Esmakordse peo korraldajaks olid kurttummad – see oli esimene katse tavainimestele läheneda. Tumm-näidendi osade õppimine osutus tegelastele keeruliseks ülesandeks, kuid kurdid soovisid, et publik neid ka edaspidi külastaks, sest sellised koosviibimised valmistasid kurtidele head meelt.¹¹⁷ Küll aga oli raske muuta tavainimeste mõttemaailma kurtide osas. Näitena võib tuua situatsiooni, kus harilik teatrikülaline jutustas valjuhäälselt keset etendust. Seejärel oli

¹¹² Eesti Kurttummade Selts – ERA.1820. 1922-1941. Rahvusarhiivi fondiloend.

¹¹³ Eesti Kurttummade Selts – ERA.14.4.1302. 1922-1934. Rahvusarhiivi fondiloend.

¹¹⁴ Kuuljad ja rääkijad ühiskonnaliikmed, tulge appi kurttummadele // Päevaleht 1923, nr. 5, 6. jaanuar. Lk. 2.

¹¹⁵ Kursused kurttummadele // Postimees 1923, nr. 37, 8. veebruar. Lk. 5.

¹¹⁶ Eesti kurttummade seltsi palve ja üleskutse // Päevaleht 1923, nr. 313, 22. november. Lk. 6.

¹¹⁷ Paar tundi kurttumamde keskel // Päevaleht 1927, nr. 330, 3. detsember. Lk. 7.

keegi palunud rahulikumalt ja vaiksemalt võtta, kuid sellepeale aga vastati: “Ega kurtummad kuule!”¹¹⁸ Antud intsident näitas, et sõdadevahelisel perioodil püsis endiselt vana mentaliteet, mida kurdid iseenesest seltsi loomisega muuta üritasid. Üheskoos tegutsedes ja võideldes on tänaseni säilinud organisatsioon Eesti Kurtide Liit.

Paljud kurdid leidsid enda elus koha läbi sporditegevuse. Tänu spordiüritustele leiti ka sõpru ja abikaasasid. Sport andis noortele kurtidele meestele võimaluse olla samaväärne kuuljatega.¹¹⁹ Eesti kurtide poksikoondis osales esmakordselt kurtummade olümpiamängudel 1939. aastal Stockholmis.¹²⁰ Kurtummade hulgast tõusis esile sportlane, kes purustas Eesti rekorde ja saavutas isegi ühe maailmarekordi. Tegemist oli Voldermar Noormäega, kes oli üks Eesti parimaid tõstjaid.¹²¹

Vaatamata nimetatud muutustele tekkis teinekord olukordi, kus kurdid jäid hätta. Näiteks soovis üks kurtumm Tallinna poodiest õmblusniiti osta, kuid ei saanud seda enne, kui ta peale paaritunnilist kaupluses käimist ühe kurdiga kokku sattus, kes juhtumisi oskas kõneleda ning tänu temale sai hädasolija kauaotsitud õmblusniidi kätte.¹²² Kõik inimesed olid kursis kurtide saatusega, kuid siiski ei pööratud kuulmispuudega inimestele piisavalt tähelepanu. Põhjus peitus osaliselt selles, et kurdid ise olid hoidnud madalat profiili. Kuuljate tähelepanu saamiseks tuli seltsi arendamise ja tegevusega silma paista.¹²³ On arusaadav, miks kurdid hoidsid end ühiskonnas teatud mõttes kuuljatega distantsi, sest tavainimesed ei mõistnud sageli kurtide maailma ja kahe eri maailma vaheline kommunikatsioon oli raskendatud.

¹¹⁸ Samas, lk. 7.

¹¹⁹ Hedberg, T. No History, No Future: Proceedings of the 7th DHI International Conference, Stockholm 2009. Sweden: SDHS – Sveriges Dövhistoriska Sällskap/Swedish Deaf History Society. 2011. Lk. 170.

¹²⁰ Neli poksijat sõitis Rootsi // Päevaleht 1939, nr. 226, 22. august. Lk. 6.

¹²¹ Keset igavest vaikust // Rahvaleht 1929, nr. 10, 24. jaanuar. Lk. 4.

¹²² Samas, lk. 4.

¹²³ Tummad töösturid. Kuidas suhtub riik ja seltskond kurtummadele // Päevaleht 1928, nr. 164, 20. juuni. Lk. 5.

3.2. Kurdid ja töö

Väide, et kurtummad ei saa tööga hakkama, muserdas kõige enam kurte, kes tegelikult olid väga töövõimelised. Samas võib tuua näite, kus Tartu saapavabrikus tööd leidnud kurdid, olid isegi produktiivsemad võrreldes kuuljatest töökaaslastega. Üheks eeliseks oli kindlasti see, et kurdid ei saa töö juures palju kõneleda ega lobiseda töö juures, see aitas suunata kogu oma energia tööle ja nii saavutati häid tulemusi.

Kõige tähtsamaks sihiks peetigi kurtummade seltsi liikmetele töö muretsemine, kuna 1928. aastal vastavate seaduste järgi ei lubatud kurtumme tehastesse tööle võtta. Kuidagi tuli aga ka kurtummal ära elada, seda enam kui neilt nõuti samuti riigimakse ja muid kodaniku kohustusi nagu teistelt kodanikelt.¹²⁴ Ameerikas hakati tööstuses esimese maailmasõja ajal pakkuma vabanenud töökohti kurtidele ja pimedatele, kuna terved inimesed läksid sõtta.¹²⁵ Eestis asutati kurtide eluolukorda parandamiseks 1928. aasta kevadel Tallinnasse Liiva-Ristile betoonitööstus “Liiva-Betoon”.¹²⁶ EKS-i “Liiva-Betooni” tööstuse 1930. aasta aruande järgi pakkus tehas tööd 13 inimesele, kellest enamik olid kurdid.¹²⁷ Kurtummade seltsi poolt ostetud tehases valmistati tsementtorusid, katusekive ja seinaplokke tsementhoonete ehitamiseks.¹²⁸ Tehas “Liiva-Betoon”¹²⁹ kindlustas kurtide töökohtade olemasolu ja võimaluse olla täieõiguslik kodanik.

¹²⁴ Samas, lk. 5.

¹²⁵ Albertini, J. A., Lang, H. G., Marschark, M. Educating Deaf Students. From Research to Practice. Oxford: Oxford University Press. 2002. Lk. 34.

¹²⁶ Keset igavest vaikust // Rahvaleht 1929, nr. 10, 24. jaanuar. Lk. 4.

¹²⁷ Eesti Kurtummade Selts – ERA.1820.1.36. Rahvusrhiivi fondiloend.

¹²⁸ Tummad töösturid. Kuidas suhtub riik ja seltskond kurtummadele // Päevaleht 1928, nr. 164, 20. juuni. Lk.

¹²⁹ Keset igavest vaikust // Rahvaleht 1929, nr. 10, 24. jaanuar. Lk. 4.

3.3. Kurdid ja seadused

20. sajandi alguses nimetasid kurtummad endid “teisejärgu kodanikeks”, sest neil puudus valimisõigus ja töökohtadelt tõrjuti neid tihtipeale kõrvale.¹³⁰ Toona piirasid mitmed seaduseaktid puuetega inimeste, sh. kurtide võimalusi. Nõukogude ajal muutusid mitmed seadused muutusid kurtide suhtes soosivamaks, kinnitab proua Veetamm.¹³¹

Sõdadevahelisel perioodil ei olnud pimedatel ja kurtummadel linnavolikogude valimisseaduse järgi valimisõigust, kuid seaduse tõlgendus oli vaieldav. 1920. aasta Asutava Kogu poolt vastu võetud Eesti Vabariigi põhiseaduse § 28 p 3 järgi ei olnud hääleõiguslikud kodanikud: 1) kes seadusandlikus korras on tunnistatud hullumeelseks ja 2) pimedad ja kurtummad, kui nad on eestkostmise all.¹³² Hiljem tegi Riigikohus erandi ühele pimedale vanahärrale. Pime härra kaebas kohtusse põhjendusega, et tema polnud kellegi eestkostmise all ja nõudis valimisõigust, nagu laienes see teistelegi kodanikele. Riigikohus võttis kaebuse arvesse ja uue põhiseaduse järgi anti osale pimedatest valimisõigus, juhul kui nad polnud kellegi eestkostmise all.¹³³

Arkadi Suik kõneles 1937. aastal Ülemaalisel Kurtummade Kongressil uuest põhiseadusest. Vana põhiseaduse järgi polnud kurtummadel valimisõigust, mis Suigu meelest oli juba Eesti Vabariigi loomise algpäevil vajalik. Seetõttu neil kurtidel oleks pidanud juba valimisõigus siiski olema.¹³⁴ Siiski 1937. aasta uus põhiseadus sätestas, et kurtidel puudus endiselt valimisõigus.¹³⁵

1930ndate poliitilise võitlusekeerise keskele sattusid ka kurtummad, kellel polnud tegelikult põhiseaduse järgi õigus rahvahääletustel osaleda. Küll aga püüdsid uued võimulolijad uue rahvahääletusega (1933) võita endale võimalikult palju poolthääli, kasutades seejuures ära kurtide mitteteadlikkust uue põhiseaduse muutmise

¹³⁰ Keset igavest vaikust // Rahvaleht 1929, nr. 10, 24. jaanuar. Lk. 4.

¹³¹ Intervjuu L. Veetammega, 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses)

¹³² Riigi Teataja, 113/114 (1920), 243, 3:28.

¹³³ Mispärast võivad pimedad valida? // Vaba Maa 1929, nr. 110, 12. mai. Lk. 10.

¹³⁴ Kotsar, J., Kotsar, K. Eesti kurtide elu ajaraamat I. Tallinn: AS Ühiselu, 1997. Lk. 204.

¹³⁵ RT, 71 (1937), 590, 3:37.

rahvahääletuse osas. Nimelt kurtummade karistamiseks võeti kasutusele meetod, mis nägi ette mittehääletamist. See tähendas seda, kui kurt ei käinud rahvahääletusel, siis karistati teda rahatrahviga.¹³⁶

Kurtide eraelu kontrollisid ka seadused, näiteks abiellumisega seotud probleemid naaberiigis Soomes. Nimelt olid aastad 1929-1969 Soome kurtidele raske aeg, kuna Soome abieluseaduse järgi ei tohtinud kurt isik ilma loata abielluda teise kurdiga. 1944. aastal võitles Soome Kurtummade Liit Soome valitsusega abieluseaduse osas ja jõuti kokkuleppele, et abielukeeluga nõustatakse vaid paaride puhul, kellel on pärilik kurtus. Alles 1969. aastast lubati taas kurtidel omavahel abielluda.¹³⁷ Eesti omariikluse ajal oli abiellumine aga lubatud, meenutab abielupaar Veetamm, kes ise abiellusid 1961. aastal Eesti Nõugukode Sotsialistlikus Vabariigis.¹³⁸

Juba vanades kultuurides oli seoses vigaste lastega (sh kurtidega) levinud erinevad eelarvamused, näiteks vanad hindud heitsid vigased lapsed Gangese jõkke. Sparta kõrgklassis kõrvaldati vigaseid lapsi, kes võisid perekonna vereliini nõrgendada.¹³⁹ Isegi teoloog Martin Luhter uskus, et vigaste inimeste hinges oli kurivaim.¹⁴⁰ 1904. aastal andis keiser välja manifesti, mis lõpetas Venemaa (kaasaarvatud Eestimaa) täiskasvanute füüsilise karistamise, kuid tähelepanuta jäi laste ihunuhtlus. Iga vanem võis vaatamata sellele, kui rumal või tark ja kui madala haridusega ta oli, oma lapsi nii kasvatada, kuidas õigeks pidas, kasutades sealjuures füüsilist vägivalda.¹⁴¹

Kurtide koolis valitses range kord, mida tuli tingimata järgida, kui taheti haridust omandada ja tunnistust kätte saada. E. Veetamme sõnul oli Porkuni kurtummade koolis häälikute õppimine väga oluline: nimelt esines juhtumeid, kui laps ei suutnud teatud aja jooksul n- või r-tähte hääldada, mispeale lasti laps koolist lahti ja tagasi õppima ei lubatud. Samuti meenutab härra, et armastus poisi ja tüdruku vahel oli keelatud,

¹³⁶ Kotsar, J., Kotsar, K. Eesti kurtide elu ajaraamat I. Tallinn: AS Ühiselu, 1997. Lk. 204.

¹³⁷ Hedberg, T. No History, No Future: Proceedings of the 7th DHI International Conference, Stockholm 2009. Sweden: SDHS – Sveriges Dövhistoriska Sällskap/Swedish Deaf History Society. 2011. Lk. 171.

¹³⁸ Intervjuu E. Veetammega, 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses)

¹³⁹ Henderson, G., Bryan, W. V. Psychosocial Aspects of Disability. Illinois: Thomas Books. 2011. Lk. 19.

¹⁴⁰ Campos, D. Sex, Youth, and Sex Education: a reference handbook. California: ABC CLIO. 2002. Lk. 183.

¹⁴¹ Hellat, P. Kurt-tummade karistusest // Teataja 1904, nr. 225, 7. oktoober. Lk. 1.

rääkimata rasedusest – neid lapsi ootas koolist väljasaatmine ja haridusetee omandamine jäi poolikuks.¹⁴² Mitte ainult Eesti kurtide koolis polnud viiplemine lubamatu, vaid seda esines ka mujalgi, näiteks Uus-Meremaal oli viiplemine kurtide laste haridusasutustes oli ametlikult keelatud 1880-1978.¹⁴³ Viiplemise keeld oli ilmselt tingitud eelarvamusest, et kätega rääkivat inimest peeti nõrgamõistuseliseks.

Sõdadevahelisel perioodil ei võimaldatud kurtummadel mootorsõidukite juhtimist ja lubade tegemist, põhjendusega, et kurtummad justkui suurendaksid õnnetuste arvu. Kurdid soovisid aga väitsid, et kui omandavad vastavad oskused ja teadmised, siis oskavad nad mootorsõidukitega ümber käia ja samuti on nad kohusetundlikud juhid.¹⁴⁴ Intervjueeritav Erich kinnitab, et tolaegne Eesti Vabariigi valitsus pidas kurtust terviseprobleemiks, mille tõttu autojuhilubade tegemine oli keelatud. Kuid siis hakati teistest riikidest eeskujuna võtma, kuna sealsed kurdid võisid omale mootorsõidukite lube teha.¹⁴⁵ Ameerika Ühendriikides elavad kurdid said juhiõiguse 1920-30ndatel¹⁴⁶ ja kummutasid eelarvamuse, et kurdid on ohtlikud sõitjad ja avariide põhjustajad. Ameerika oli maa, kus mootorsõidukid olid selleks ajaks vallutanud linnad ning juba tol ajal olid Ameerika kurtummadel lubatud juhtida nii autosid kui ka muid mootorsõidukeid. Eksisteeris isegi kurtide mootorspordi klubi.¹⁴⁷ Eesti kurtidel kulus veel aastakümneid, kui valitsus andis sõiduõiguse ka kuulmispuudega kodanikele.

¹⁴² Intervjuu E. Veetammega, 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses)

¹⁴³ Metzger, M. Bilingualism and Identity in Deaf Communities. Washington: Gallaudet University Press. 2000. Lk. 5.

¹⁴⁴ Kotsar, J., Kotsar, K. Eesti kurtide elu ajaraamat I. Tallinn: AS Ühiselu, 1997. Lk. 206.

¹⁴⁵ Intervjuu E. Veetammega, 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses)

¹⁴⁶ Nomeland, M. M., Nomeland, R. E. The deaf community in America: history in the making. North Carolina: McFarland & Company, 2012. Lk. 61.

¹⁴⁷ Kotsar, J., Kotsar, K. Eesti kurtide elu ajaraamat I. Tallinn: AS Ühiselu, 1997. Lk. 207.

KOKKUVÕTE

Raske on murda eelarvamust või stereotüüpi millestki või kellestki, teadmata selle tekke või olemise põhjuseid. Sõdadevahelisel perioodil elanud kurdid võisid tunda, et asetsevad ühiskonnas ebasoodsal positsioonil. Ajalooliselt on kurtidel säilinud nii-öelda nähtamatu kuvand ühiskonnas. Vigaseid inimesi (pimedad, kurdid, parandamatult haiged lapsed) hoiti koduseinte vahel, eraldades neid muust maailmast ja suhtlemisest teiste inimestega. Praegusel ajal oleme jõudnud aktsepteerivama ühiskonnani, kus kurtidel on lubatud õppida ja töötada, võtta osa valimistest ning autot juhtida. Need kõik eelnimetatud tegevused olid veel sada aastat tagasi esimese Eesti Vabariigi ajal kurtidele keelatud. Teatud õigused jõustusid alles nõukogude perioodil. Kui 20. sajandi esimesel poolel vabastati koolikohustusest puuetega lapsed, sh kurtummad, siis jäi suur hulk kurte koolihariduseta. Ilma koolis õpitud teadmiste, oskuste, lugemise ja kõnelemiseta tõrjuti kurdid Eesti riigikorraldusest kõrvale.

Kurtide õppeasutuste rajamine nõudis suurt vaeva, tugevat tahet ja julgeid eestvedajaid, tänu kellele said kurdid samaväärse hariduse nagu kuuljadki. Alguses ei uskunud paljud inimesed kurtide kooli püsima jäämisesse, kuna kuuljatest vanemad ei tahtnud oma kurtidest lapsi kooli panna, olles mõjutatud eelarvamusest, hirmust ja teadmatusest. Eesti kurtummade koolis kasutatava oraalset õppemeetodi ehk saksa meetodi abil sai kurtummadest rääkiv kurt, mis näitas kurtide hariduse vajalikkust ja aitas ühtlasi ka muuta kurdi kui tumma stereotüüpi.

Tugev eelarvamus kurtide töötegemise osas säilis ka töökohtades, kuna kurte ei tahtud tehasesse tööle võtta nende kuulumispuude tõttu. Negatiivse hoiakuga tööandjad põhjendasid tööle mittevõtmist sellega, et kurdid ei saa teistest aru ja teised ei saa nendest aru, mistõttu töö tegemine oli komplitseeritud. Kurdid seevastu aga väitsid, et kui neile tutvustatakse alguses tööülesannet ja siis harjuvad ametiga, saavad neist eeskujulikud, tähelepanelikud ja töökad töölised. Tänu kurtide seltsi loomisele ja eestvedamisele üritasid kurdid oma mentaliteeti tavainimeste seas muuta. Samuti oli ühingu eesmärk see, et kurdid saaksid võrdsed õigused ja võimalused kuuljatega.

Kurtide kogukonda kuulumine on aegade jooksul alati olnud üks põhilisi tugipunkte, millele baseerub nende identiteet ja kuuluvustunne. Samuti andis seltsi liikmeks olemine jõudu ja motivatsiooni oma õiguste eest võitlemiseks, mille tulemusena hakati ühiskonnas rohkem oma saavutustega silma paistma. Kurtide identiteet põhines suuresti kogukonnal, eelkõige seltsitegevusel, mille eesmärk oli saavutada kuuljatega võrdne positsioon ühiskonnas. Antud perioodil valitses negatiivne sotsiaalne kuvand, milles nähti kurte kõnelemisvõimetute, nõrgamõistuslike, harimatute ning töövõimetutena.

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

I Allikad

Arhiiviallikad

Vändra Kurttummade Kool – EAA.5407. 1866-1924. Ajalooarhiivi fondiloend.
Kättesaadav: http://www.eha.ee/fondiloend/frames/fond_prop.php?id=12483
(02.04.2016)

Eesti Kurttummade Selts – ERA.14.4.1302. 1922-1934. Rahvusarhiivi fondiloend.

Eesti Kurttummade Selts – ERA.1820.1.36. Rahvusarhiivi fondiloend.

Eesti Kurttummade Selts – ERA.1820. 1922-1941. Rahvusarhiivi fondiloend.

Intervjuud

Intervjuu Erich Veetammega, 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses).

Intervjuu Linda Veetammega (end. Kell), 24.04.2016 (üleskirjutus autori valduses).

Publitseeritud allikad

Ainulaadne kool Eesti mandril. Ringkäik Porkuni kurttummade koolis // Postimees 1928, nr. 246, 10. september.

Defektidega laste koolikohustustest vabastamine // Päevaleht 1923, nr. 332, 12. detsember.

Eesti kurttummade seltsi palve ja üleskutse // Päevaleht 1923, nr. 313, 22. november.

Haridus- ja sotsiaalminister revideerimisreisul // Päevaleht 1934, nr. 167, 20. juuni.

Hellat, P. Kurt-tummade karistusest // Teataja, nr. 225, 7. oktoober.

Jumalateenistus kurttummadele // Postimees 1922, nr. 276, 24. november.

Kas kõigil pimedatel ja kurttummadel puudub valimisõigus? // Postimees 1927, nr. 19, 20. jaanuar.

Keset igavest vaikust // Rahvaleht 1929, nr. 10, 24. jaanuar.

Kuidas arenes kurtummade õpetamine // Nädal Pildis 1936, nr. 36. Lk. 849.

Kursused kurtummadele // Postimees 1923, nr. 37, 8. veebruar.

Kurtummade arv Venemaal // Sakala 1904, nr. 4, 27. jaanuar.

Kurtummade kooli avamine Porkunis // Postimees 1925, nr. 12, 13. jaanuar.

Kurtummade kooli ümberpaigutamise kohta // Päevaleht 1925, nr. 95, 8. aprill.

Kurtummade koolid Lätis // Päevaleht 1927, nr. 31, 1. veebruar.

Kurtummade seltsi üleskutse // Postimees 1922, nr. 228, 5. oktoober.

Kuuljad ja rääkijad ühiskonnaliikmed, tulge appi kurtummadele // Päevaleht 1923, nr. 5, 6. jaanuar.

Lüüs, A. Vigased lapsed ja nende eest hoolitsemine // Postimees 1923, nr. 15, 17. jaanuar.

Meie tummade koolid // Postimees, nr. 169, 28. juuli.

Mispärast võivad pimedad valida? // Waba Maa 1929, nr. 110, 12. mai.

Neli poksijat sõitis Rootsi // Päevaleht 1939, nr. 226, 22. august.

Paar tundi kurtummade keskel // Päevaleht 1927, nr. 330, 3. detsember.

Püha kurtummade kool 35 aastane // Postimees 1928, nr. 314, 17. november.

Riigikogu: VII istungjärk: protokoll // 1922, nr. 140, 29. juuni.

Smolka kurtummade kool // Postimees 1922, nr. 20, 25. jaanuar.

“Smolka” kurtummade kooli reevakueerimine Venemaale // Postimees 1922, nr. 33, 9. veebruar.

Tartu kurtummadekooli külastamas // Postimees 1941, nr. 122, 7. detsember.

Tummad töösturid. Kuidas suhtub riik ja seltskond kurtummadele // Päevaleht 1928, nr. 164, 20. juuni.

Vigased ja vaimuhaiged Eestis // Postimees 1925, nr. 38, 8. veebruar.

Viini abikoolid (Hilfschule) // Postimees 1925, nr. 93, 4. aprill.

Viini abikoolid (Hilfschule) // Postimees 1925, nr. 94, 5. aprill.

Vändra kurtummade kool // Postimees 1919, nr. 219, 9. oktoober.

Vändra kurtummade kool riigi kätte // Postimees 1919, nr. 4, 4. juuni.

Vändra kurtummade kooli üleviimine Porkuni // Eesti Kirik 1925, nr. 2, 15. jaanuar.

49.955 marka riigilt toetust Smolka kurtummade koolile // Vaba Maa 1922, nr. 212, 12. september.

II Kirjandus

Albertini, John. A. Lang, Harry. G. Marschark, Marc. Educating Deaf Students. From Research to Practice. Oxford: Oxford University Press. 2002.

Burch, Susan. Kafer, Alison. Deaf and Disability Studies: Interdisciplinary Perspectives. Washington, DC: Gallaudet University Press. 2010.

Allport, Gordon William. The Nature of Prejudice. Garden City, N.Y: Doubleday, 1958.

Bakk, Ann. Grunewald, Karl. Vaimupuudega inimeste hoolekandest. Tallinn: Koolibri, 1999.

Brentari, Diane. Sign Languages. Cambridge: Cambridge University Press. 2010. Lk. 79.

Campos, David. Sex, Youth, and Sex Education: a reference handbook. California: ABC CLIO. 2002. Lk. 183.

Cleve, John Vickrey Van. Deaf History Unveiled: Interpretations from the New Scholarship. Washington, D.C.: Gallaudet University Press. 1993. Lk. 258.

Hedberg, Tomas. No History, No Future: Proceedings of the 7th DHI International Conference, Stockholm 2009. Sweden: SDHS – Sveriges Dövhistoriska Sällskap/Swedish Deaf History Society. 2011.

Henderson, George. Bryan, Willie. V. Psychosocial Aspects of Disability. Illinois: Thomas Books. 2011. Lk. 19.

Huntington, Samuel P. Who are we? : The challenges to America's national identity. New York [etc]: Simon & Schuster, 2004.

Kits, Aino. Puust, Piret. Tootsi, Tiina. Torm, Mare. Varik, Veronika, jt. Tallinna hariduselu 1918–2010. Tallinn: Tallinna Haridusamet, 2012.

Kleis, Richard. Silvet, Johannes. Vääri, Eduard. Vöörsõnade leksikon. Tallinn: Valgus, 1978.

Knoors, Harry. Marschark, Marc. Teaching Deaf Learners. Psychological and Developmental Foundations. Oxford: Oxford University Press. 2014.

Kotsar, Juta. Kotsar, Kaarel. Eesti kurtide elu ajaraamat I. Tallinn: AS Ühiselu, 1997.

Kotsar, Juta. Kotsar, Kaarel. Eesti kurtide elu ajaraamat II. Tallinn: AS Ühiselu, 1997.

Kotsar, Juta. Kotsar, Kaarel. Inimene ei kuule kõnet. Tallinn: Olion. 1992.

Kõrgesaar, Jaan. Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse. Tartu Ülikooli kirjastus: Tartu, 2002. Lk. 43-45.

Laiapea, Vahur. Miljan, Merilin. Toom, Regina. Sutrop, Urmas. Eesti viipekeele seisundikirjeldus. Tallinn: Eesti Keele Instituut. 2002.

Lane, Harlan. The Deaf Experience. Classics in Language and Education. Washington, D.C.: Gallaudet University Press, 2006. Lk. 11.

Leerssen, Joep. Imagology: the Cultural Construction and Literary Representation of National Characters, a Critical Survey. Beller, M; Leerssen, J. (toim.) Amsterdam: Rodopi, 2007.

Lippmann, Walter. Public Opinion. London: The Free Press/Collier Macmillan, 1965.

Meristo, Marek. Mental representation and language access: Evidence from deaf children with different backgrounds. Sweden: Göteborg University, 2007.

Metzger, Melanie. Bilingualism and Identity in Deaf Communities. Washington: Gallaudet University Press. 2000.

Nomeland Melvia M., Nomeland Ronald E. The deaf community in America: history in the making. North Carolina: McFarland & Company, 2012. Lk. 61.

Pickering, Michael. Stereotyping: The politics of Representation. N.Y: Palgrave, 2001

Scheetz, Nanci A. Deaf Education in the 21st Century: topics and trends. USA: Pearson, 2012.

Schumm, Darla. Stoltzfus, Michael. Disability in Judaism, Christianity, and Islam. Sacred Texts, Historical Traditions and Social Analysis. N.Y: Palgrave Macmillan, 2011.

Takala, Marjatta. "They say I'm stupid, but I just don't HEAR." Hearing-impaired Adults' view of Finnish society. Helsinki: Hakapaino Oy, 1995.

Toom, Regina. Eripedagoogika: Logopeedia ja emakeel 3. Kurtide keeleline variatiivsus kommunikatsioonis. Tartu: OÜ Tartumaa trükikoda. 2002

III Internet

History of the deaf - Encyclopædia Britannica. Kättesaadav: <http://www.britannica.com/science/history-of-the-deaf> (10.05.2014)

Hollmann, Liivi. Kurtus. Sotsiaalministeeriumi toel välja antud viipekeeletõlkide koolitusmaterjal. 1999. Kättesaadav: http://ead.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=371263/kurtus_hollmann_1999.pdf (08.04.2016)

Itard, Jean Marc Gaspard. An Historical Account of the Discovery and Education of a Savage Man: Or, the First Developments, Physical and Moral, of the Young Savage Caught in the Woods Near Aveyron in the Year 1798. London: Wilson & Co, 1802. Lk. 13-15. Kättesaadav: <https://archive.org/stream/anhistoricalacc00itargoog#page/n6/mode/2up> (06.04.2016)

Keskkonnaamet. Narva jõgi. Hoiualadega jõed Virumaal. Tartu: Actual Print, 2010. Lk. 165. Kättesaadav: http://www.keskkonnaamet.ee/public/joelised_elupaigad/Narva_jogi_est.pdf (21.04.2016)

Kilpnäärme sünnipärasest vaegarengust johtuv kehalise ja vaimse arengu mahajäämus - Eesti Entsüklopeedia Internetis. Kättesaadav: <http://entsyklopeedia.ee/Article/SearchResults?query=kretinism> (06.04.2016)

Tallinn Heleni Kool. Tallinnas elavate alaealiste (kuni 18-aastaste) kurtide, nürmikute ja pimekurtide viipekeeletõlketeenuse vajadusest ja teenuse aastase mahu vajadusest isiku kohta. Uuringu aruanne. Tallinn: Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet, 2015. Lk. 4. Kättesaadav: http://www.tallinn.ee/Kurtide-uuringu-2014-aruanne_loplik_mai2015_saatmiseks (07.04.2016)

IV Õigusaktid

Eesti Vabariigi põhiseadus – Riigi Teataja, 113/114 (1920), 243, 3:28.

Eesti Vabariigi põhiseadus – Riigi Teataja, 71 (1937), 3:37.

SUMMARY

Deaf identity and image in Estonia from 1918 to 1940

The aim of this thesis is to provide an overview of the image of deaf people created in the society, and to examine the self-awareness of deaf people during the interwar period. Also, to identify the significant changes in the social context of deaf people who lived in Estonia at that time, and to look at their potential causes and at their relationship with the deaf people who lived in other foreign countries during the same period. In order to diversify the final thesis, documents for comparison with hearing impaired people from other countries have been included in the thesis, looking at the obstacles or preferences at the level of society, which they encountered.

The term *deaf-mute* occurs quite frequently in this research and refers in historical terms to a deaf person who uses sign language or does not speak, which today has often a rather negative meaning. In the research I classify the term *hearing impaired* together with the term *deaf* or *deaf-mute*, as during that period deaf people were usually referred to as deaf-mute people. Hearing impaired is usually considered to be a person who hears with partial hearing and can speak like any other hearer. *Hearer* refers to a person who comes from the community of hearers and speaks in the language of ordinary speech.

Consideration of the issue is necessary because few studies have looked at the interwar period from the perspective of the deaf community in Estonia, as well as in other countries of the world. The thesis consists of three chapters. The first provides an overview of terminology or terms such as *identity*, *prejudice* and *image* and *deafness* and *hearing impairment*. The second chapter examines more closely the school education of the deaf both in Estonia and abroad. The third chapter, however, describes the societal activities and work of the deaf. The legal acts concerning the deaf are also looked at.

Historically, deaf people have retained the so-called image of being invisible at the societal level. In ancient times, impaired people, including the deaf were hidden at

home, separating them from the outside world and the communication with other people. Today we have come to a more accepting society where deaf people are allowed to study and work, to take part in elections and to drive. All these above-mentioned activities were prohibited for the deaf a hundred years ago, during the first period of the Republic of Estonia.

The creation of educational establishments for the deaf required great effort, strong will and bold pioneers, thanks to whom the deaf received equivalent education to the hearers. In the beginning a belief prevailed that schools founded for deaf people would not survive because parents who were hearers did not want to put their deaf children to school because they were influenced by prejudices, fear and ignorance. The oral teaching method, known as the German method, used in Estonian schools for the deaf-mute helped the deaf-mute become a talking deaf, which showed the need for the education of the deaf, and also helped to change the stereotype of deaf as mute.

Thanks to the skills and knowledge acquired in deaf education, a deaf was able to work. But a strong bias towards the deaf was maintained in many workplaces, because factories did not want to employ the deaf due to their hearing loss. The employers with negative attitude justified not employing them with the fact that the deaf cannot understand others, and others cannot understand them.

Thanks to the creation of the Society of the Deaf and its leadership, the deaf tried to change the mentality of the ordinary people. The Society's aim was also to achieve equal opportunities and rights for the deaf people as the hearers had. Being a member of the deaf community has always been one of the main areas of support in the past, on which their identity and sense of belonging is based on. Being a member of the Society also gave them the strength and the motivation to fight for their rights, the result of which was that they started to stand out more with their achievements in the society. The identity of the deaf was largely based on community, most of all activities of society, the aim of which was to acquire a position in society equal to people who could hear. During the period a certain social image dominated where deaf were seen unable of speak, feeble-minded, uneducated and unable to work.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Kerttu Taggo** (sünnikuupäev: 10.10.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

bakalaureusetöö “Kurtide identiteet ja kuvand Eestis 1918-1940”

mille juhendaja on Karin Veski, *PhD*,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 23.05.2016

(allkiri)